

A fogyatékkal élők jogairól szóló egyezmény bezár egy részt az emberi jogok védelmében

Hét mérföldkőnek számító emberi jogi egyezménye van az Egyesült Nemzeteknek, melyek a nők, gyermekek, vendégmunkások és mások jogait védik, azonban a 2008. május 3-án hatályba lépett, a Fogyatékkal Élők Jogairól szóló Egyezmény előtt nem volt olyan speciális globális megállapodás, mely a világ legnagyobb kisebbsége, a fogyatékkal élő emberek helyzetével foglalkozott.

Bár sokan állították, hogy a meglévő egyezmények lefedték a fogyatékkal élőket is mindenki mással együtt, nyilvánvaló volt, hogy egy jogilag kötelező egyezmény hiányában, mely kimondja a jogaikat, a fogyatékkal élő emberek jogilag „láthatatlanok” voltak társadalmukban, sőt a nemzetközi szinten is. Ennek eredményeként a fogyatékkal élőknek továbbra is komoly akadályokkal és diszkriminatív gyakorlatokkal kellett szembenéznük mindennapi életükben.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai alapján, a világon körülbelül 650 millió ember – a világ teljes lakosságának körülbelül 10 százaléka – él a fogyatékoság különböző formájával. A fogyatékkal élők nyolcvan százaléka – több mint 400 millió ember – szegény országokban él, ahol a legkevésbé képesek a szükségleteikkel foglalkozni. A fogyatékkal élő embereknek világszerte továbbra is a társadalomban való részvétel akadályaira és alacsonyabb életszínvonalra kell számítaniuk.

Ha beleszámoljuk a közeli családtagokat, akkor a fogyatékoságok által érintett emberek száma meghaladja az egy milliárdot. Ez különösen fontos, hiszen a fogyatékoságok hozzájárulnak a szegénységhez, a csökkentett hozzáféréshez az oktatáshoz és egészséghez, a kirekesztéshez és a diszkriminációhoz mind a fogyatékkal élők, mind családjaik esetében.

Az Egyezmény célja, ahogyan annak első cikkelye kimondja, hogy „elősegítse, védje és biztosítsa minden emberi jog és az alapvető szabadságok teljes és egyenlő élvezetét minden fogyatékkal élő számára, és hogy előmozdítsa a veleszületett méltóságuk tiszteletét.”

Az Egyezmény egy fontos váltást jelent abban hogyan látják a társadalmak a fogyatékkal élő embereket, így az egyén a saját életének fő döntéshozója. Az Egyezmény a fogyatékkal élőket „jogok birtokosává” és „törvény hatálya alá tartozóvá” teszi, teljes részvételt adva számukra az őket érintő tervek és politikák megfogalmazásában és végrehajtásában.

A fogyatékoság egy társadalmilag előidézett probléma

Az Egyezmény túlmutat a fizikai környezethez való hozzáférés kérdésén, az egyenlőség olyan tágabb témáival foglalkozik, valamint a jogi és társadalmi akadályok megszüntetése, a szociális lehetőségek, az egészségügy, az oktatás, a foglalkoztatás és az egyéni fejlődés.

Az Egyezményt ratifikáló országok jogilag kötelezve vannak, hogy a fogyatékkal élőket ne csak áldozatokként vagy a kisebbség tagjaiként kezeljék, hanem a törvények hatálya alá tartozó, világosan meghatározott jogokkal rendelkező személyekként. Nemzeti törvényeiket hozzá kell igazítaniuk a megállapodás által meghatározott nemzetközi szabványokhoz.

Az Egyezmény támogatja az emberi jogi szabványokat és ezek alkalmazását a „fogyatékoság szemszögéből”, előmozdítva az egyenlő állampolgárságot a diszkrimináció hosszú történelme után.

A megállapodás a fogyatékoságot a hozzáférhetetlen környezet és egy személy közti kölcsönhatás eredményeként látja, nem pedig az egyénben rejlő tulajdonságként. Felváltja a fogyatékoság régi „orvosi modelljét” egy társadalmi és emberi jogi modellel azon az alapon, hogy a társadalom „teszi képtelenné” a fogyatékkal élőket állampolgárként emberi jogaik gyakorlására.

Ez a megközelítés tükrözi a WHO Funkcióképesség és Fogyatékoság Nemzetközi Osztályozása által alkalmazott társadalmi látásmódot, amely a fogyatékoságot egy egyetemes emberi tapasztalatként látja, nem pedig egy kisebbség gondjának: minden ember szenvedhet egészségkárosodást és tapasztalhat meg valamilyen fogyatékoságot.

Az Egyezmény megszabja fogyatékos jogok globális szabványait

A WHO közlése alapján, a fogyatékkal élők globális népessége nő. A népességnövekedés, az orvostudomány fejlődése és a világ lakosságának öregedése mind hozzájárulnak ehhez a növekedéshez. Azokban az országokban, ahol 70 év fölött van a születéskor várható élettartam, az emberek átlagosan 8 évet – élettartamuk 11,5 százalékát – élik fogyatékkal.

Sok országban még mindig nincsenek törvények a fogyatékosággal kapcsolatban. Az Interparlamentáris Unió szerint, csak az országok egyharmadában vannak antidiszkriminációs és más speciálisan fogyatékkal foglalkozó törvények. Az Egyezmény arra fogja ösztönözni a kormányokat, hogy törvényeket hozzanak, illetve továbbfejlesszék a jelenlegi törvényeket, hogy felhozzák azokat az Egyezmény által megszabott szintre.

Az Egyezménynek sok más előnye is van. Elfogadott globális jogi szabványokat nyújt a fogyatékos jogokkal kapcsolatban; tisztázza az emberi jogi alapelveket és ezek alkalmazását a fogyatékkal élők helyzetére; irányadó és globális referencia pontot szolgáltat a nemzeti törvények és politikák számára; hatékony ellenőrzési mechanizmusokat biztosít, beleértve egy szakértő testület általi felügyeletet és jelentést az Egyezmény kormányok és civil szervezetek általi végrehajtásáról; szabványt biztosít az értékeléshez és a teljesítmény méréséhez; valamint kiépíti a nemzetközi együttműködés keretét. Emellett segíti a közvélemény nevelését is, mivel az országok megfontolják a ratifikálást.

A megállapodás elismeri a reprodukciós jogokat és ez az első egyetemes emberi jogi megállapodás, amely megemlíti a szexuális és reprodukciós egészséget. Tanulmányok kimutatják, hogy a fogyatékkal élő emberek akár háromszor nagyobb eséllyel válnak szexuális visszaélés áldozataivá és nagyobb az esélye, hogy elkapják a HIV/AIDS-et.

A fogyatékkal élő emberek szervezetei teljes mértékben részt vettek a tárgyalásokon és jelentős befolyásuk volt az Egyezmény megfogalmazására. A megállapodás gondoskodik a végrehajtásáért és ellenőrzéséért felelős nemzetileg független struktúrák létrehozásáról. A fogyatékkal élők és a fogyatékos szervezetek képviselői a tagjai ezeknek a testületeknek.

A fogyatékkal élőket jogokkal ruházza fel

Az Egyezmény Opcionális Protokollját ratifikáló országok számára rendelkezésre áll majd egy szakértő testület, mely elbírálja a magánszemélyektől vagy csoportoktól érkező panaszokat a megállapodás elégtelen végrehajtásáról, ha már minden nemzeti jogérvényesítési lehetőséget kimerítettek.

Az Egyezmény egy hathatós eszközt ad a fogyatékkal élők kezébe. „Az Egyezmény pusztán léte lehetővé teszi a fogyatékkal élő emberek és szervezeteik számára, hogy azt mondassák a kormányuknak, hogy „elfogadtátok ezeket a kötelezettségeket”, és ragaszkodjanak ezek betartásához;” mondta Don MacKay, a megállapodást megfogalmazó bizottság elnöke.

Az Egyezmény által gondozott jogok megvalósításához a hozzáállás alapvető változására van szükség. „A fogyatékoság,” mondja az Egyezmény, „a sérült emberek közti kölcsönhatásból, a hozzáállásbeli és környezeti akadályokból származik, melyek akadályozzák teljes és hatékony részvételüket a társadalomban.” A fogyatékkal élő emberekhez való hozzáállás megváltoztatása szükséges az Egyezmény céljainak megvalósításához.

„Ez csak a negatív felfogások lerombolásának kérdése,” mondta Chris Sullivan, a Merrill Lynch egyik alelnöke, aki hallássérülten született. „Az embert kell nézni, nem a fogyatékoságot. Ez mindenkitől óriási felfogásbeli változást követel.”

További információért kérjük, látogasson el a <http://www.un.org/disabilities> weboldalra, vagy lépjen kapcsolatba az ENSZ Tájékoztatási Főosztályával a mediainfo@un.org e-mail címen.